

Formativno spremljanje in spodbujanje kritičnega mišljenja pri pouku slovenščine v 7. razredu osnovne šole

Formative Assessment and Promoting Critical Thinking in Slovenian
Language Lessons in 7th Grade of Primary School

Izvleček

Ključne besede:
književno besedilo,
komunikacijski pouk,
sodelovanje, formativno
spremljanje, kritično mišljenje,
domače branje

Po prebrani knjigi za domače branje se pri učenci pojavi vprašanje, kako naj strnejo in ubesedijo svoje razumevanje o prebranem. S pomočjo v članku predstavljenih dejavnosti, ki temeljijo na komunikacijskem modelu poučevanja, učence usmerjam k sestavinam, ki so pomembne pri obnavljanju, povzemanju in predstavljanju prebrane knjige. Učenci s koraki formativnega spremljanja ob različnih dejavnostih besedilo poglobljeno spoznavajo in ob tem razvijajo sposobnost kritičnega mišljenja.

Abstract

Keywords:
literary text, communicative
lessons, cooperation,
formative assessment, critical
thinking, required reading

After reading a book for required reading, pupils begin to wonder how to sum up and verbalise their understanding of what they have read. Making use of the activities presented in this article, which are based on the communication model of teaching, I guide the pupils toward the elements that are important for summarising and presenting the read book. With formative assessment steps, pupils get to know the text in-depth through various activities, in the process developing their critical thinking skills.

Sodoben pouk književnosti poudarja pomen komunikacijskega modela poučevanja pri obravnavi književnega besedila, ko učitelj učence le vodi skozi besedilo, učenci pa ob različnih dejavnostih besedilo samostojno in poglobljeno spoznavajo in ob tem razvijajo sposobnost kritičnega mišljenja. S koraki formativnega spremljanja ta cilj lahko dosežemo že pri osnovnošolcih.

Uvod

Skupina petnajstih sedmošolcev, katerih delo bom v članku predstavila, je vedoželjnih, praviloma radi sodelujejo in delajo v skupini, so ustvarjalni in radi izmenjujejo svoja mnenja. Večina jih sodeluje pri bralni znački, nekateri tudi pri medgeneracijskem branju, zagotovo pa vsi preberejo predvidene knjige za domače branje, saj je obravnavana prebranega vedno tako zastavljena, da morajo izkazati svoje razumevanje. Za predstavljeno obravnavo domačega branja smo porabili dve šolski uri.

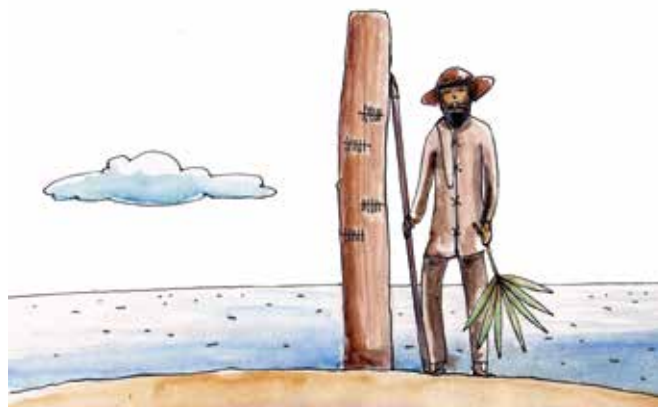
V šolskem letu obravnavamo štiri domača branja. Pri izboru del za obvezno branje se opiram na učni načrt, vendar seznam del vsako leto dopolnim ali delno spremenim. Praviloma učenci preberejo delo enega slovenskega in enega tujega avtorja, eno sodobno delo ter knjigo po lastnem izboru, primerno njihovi starosti.

Priloga 1: Robinson Crusoe: primer vprašanj za domače delo

Daniel Defoe: **Robinson Crusoe**

Med branjem knjige odgovori na spodnja vprašanja.

1. Kdo je pripovedovalec zgodbe?
2. Predstavi Robinsona – naštej nekaj njegovih lastnosti (poišči jih v 8. poglavju).
3. Opiši pokrajino na samotnem otoku.
4. Čemu je Robinson v leseni steber na obali vrezoval črtice?
5. Ali v knjigi najdeš podatek o tem, koliko let je Robinson preživel na otoku?
6. Kaj je Robinson na samotnem otoku najbolj pogrešal?
7. Kateri dogodek je Robinsonu spremenil življenje na otoku?
8. Ali ti je bila prebrana knjiga všeč? Utemelji.
9. Ilustriraj dogodek, ki se ti je najbolj vtisnil v spomin.

V 7. razredu učenci poleg knjige po lastni izbiri za obvezno domače branje preberejo *Stare grške bajke*, Vorančeve *Solzi-ce* ter pustolovski roman Daniela Defoeja *Robinson Crusoe* oz. zgodbo Scott O'Dell *Otok modrih delfinov*. Slednji govori o življenju na samotnem otoku in dvanajstletniki eno ali drugo delo večinoma z veseljem preberejo.

Učenci v šoli dobijo vprašanja, ki jih vodijo skozi besedilo (**priloga 1**). Tako se najprej samostojno srečajo z zgodbo, s pomočjo vprašanj jo lažje razumejo, poleg tega pa se pripravljajo na šolsko obravnavo prebranega. Vprašanja učenci najdejo tudi v spletni učilnici. Učenci imajo literarne mape, kamor zapisujejo lastne ugotovitve o besedilu. Za branje in domače delo imajo na voljo dva meseca, na določen dan izdelke prinesejo v šolo, saj jim bodo v pomoč pri šolskih dejavnostih.

Pri pouku samostojno in skupinsko povzemajo zgodbo in skušajo ubesediti svoje razumevanje prebranega. S svojim delom potrdijo, da so knjigo za domače branje skrbno prebrali. Po obravnavi v šoli vse pisne izdelke pregledam in učencem podam pisno povratno informacijo o izdelku ter o delu pri pouku.

Skozi različne dejavnosti učenci dosegajo naslednje učne in procesne cilje:

– UČNI CILJI:

- Samostojno obnavljajo in povzemajo prebrano knjigo.
- Razumejo prebrano in znajo svoje razumevanje pisno ubesediti ter ustno predstaviti.
- Poznajo literarne pojme: *književni čas*, *književni prostor*, *književne osebe*, *tema in vsebina*. Te termine pri pouku koncentrično ponavljamo, da jih učenec naravno uzavesti in osvoji.

– PROCESNI CILJI:

- Učenci se urijo v večini sodelovanja v skupini.

- Znajo si pomagati z vnaprej pripravljenimi viri.
- Urijo veščine kritičnega mišljenja.

Učenci si med seboj izmenjajo povratne informacije in ocenjujejo lastno delo (samoevalvacija).

Z branjem, poglobljanjem v besedilo in dialogom s sošolci in učiteljem učenci razvijajo veščino sodelovanja in sposobnost kritičnega mišljenja.

Obravnava domačega branja s koraki formativnega spremljanja

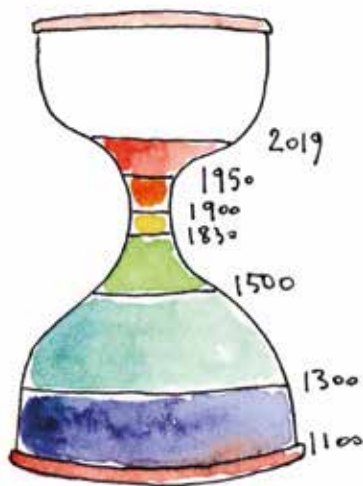
A) PREDZNANJE

Učenci so za domače branje prebrali pustolovski roman Daniela Defoeja *Robinson Crusoe* ali zgodbo *Otok modrih delfi-*

nov avtorice Scott O'Dell. Doma so odgovorili na vprašanja in se tako pripravili na šolsko delo. Učenci imajo literarne mape, kjer imajo zapisane lastne ugotovitve o besedilu. Pri pouku si lahko pomagajo s svojimi zapiski in s knjigo.

Preden začnemo s prvo dejavnostjo ponovimo pomen literarnovednih pojmov: *književni čas, književni prostor, književne osebe, tema in vsebina*.

Priloga 2:**Odgovori na vprašanja na lističu. Na voljo imaš 10 minut.****1. Kraj dogajanja**

Predstavi kraj dogajanja v knjigi.

Kje je glavni junak? Kakšna je pokrajina v kraju, kjer se nahaja? Katere rastline najde v svoji bližini? Kakšno je podnebje? Kakšni so pogoji za življenje?

2. Čas dogajanja

Predstavi čas, v katerem se zgodba dogaja.

Se dogaja v sedanjosti ali pred mnogimi leti? Po čem si to spoznal? Naštej nekaj primerov, ki dokazujejo tvojo trditev. Ali bi bilo danes kaj takega mogoče?

Koliko časa se zgodba odvija? Ali iz zgodbe to lahko natančno razberemo?

3. Književne osebe

Opiši glavno književno osebo, predstavi zunanji videz. Označi oz. naštej nekaj značajskih lastnosti glavne književne osebe. Lahko predstaviš dogodek, v katerem se razkrije njen/njegov značaj. Kaj je pri glavni osebi nate naredilo največji vtis?

Katere stranske osebe nastopajo v zgodbi?

4. Tema zgodbe in vsebina

O čem nam zgodba pripoveduje? Kaj je glavna tema oz. rdeča nit zgodbe? Ali je zgodba resnična?

Kako se zgodba začne? Kaj vse se zgodi glavnemu junaku? Kateri so ključni dogodki, ki vplivajo na njegovo življenje na otoku? Kako se zgodba zaključí?

5. Mnenje

Kaj ti je bilo v knjigi všeč? Kaj je bilo najbolj zanimivo in zate nenavadno? Te je kaj presenetilo ali posebej navdušilo? Utemelji in razloži. Te je mogoče kakšen del v zgodbi motil in ti ni bil všeč? Zakaj?

Zakaj si izbral/a ravno to knjigo za domače branje? Si z izbiro zadovoljen/na? Bi jo priporočil tudi drugim v branje?

B) CILJI IN KRITERIJI USPEHA

Pri pouku domače branje obravnavamo postopoma, tako da učenci uzavestijo postopek predstavitve prebranega dela. Po prebranem besedilu in po delu pri pouku znajo svoje razumevanje pisno ubesediti in ustno predstaviti. Ker niso vsi učenci prebrali iste knjige, so zanje predstavitve toliko bolj zanimive, saj učenci izvejo veliko novega. Končni cilj predstavitve skupin je, da sošolce prepričajo, da preberejo predstavljeno knjigo.

Učenci so razdeljeni v manjše skupine, v katerih ima vsak svojo vlogo. Vsak član skupine mora sodelovati in tako lahko le skupaj opravijo nalogo. Učenci v skupinah zelo radi delajo, saj imajo tako več svobode pri odločanju o samem poteku dela, s sošolci se lahko pogovarjajo in utemeljujejo svoja mnenja, manj opazni učenci pa imajo priložnost, da se na takšen način izkažejo. Čeprav bi nam takšno delo lahko dajalo občutek, da cilj ne bo dosežen, pa prav končni izdelki pokažejo, da so učenci v skupinah naredili veliko več, kot bi naredili pri frontalnem pouku ob obravnavi iste snovi.

Postopnost obravnave prebranega poteka skozi več dejavnosti. V prvi dejavnosti vsak član skupine odgovarja na določen sklop vprašanj in z odgovori izkaže razumevanje enega izmed segmentov zgodbe. Odgovarjajo na vprašanja, povezana s književnim časom, književnim prostorom, književnimi osebami, temo in vsebino. V drugi dejavnosti odgovore združijo in dopolnijo ter skupaj oblikujejo plakat za predstavitev, dogovorijo se, kako naj predstavitev poteka in se med seboj dopolnjujejo. Na tak način vsi učenci sodelujejo pri delu in hkrati uzavestijo postopek predstavitve literarnega dela.

Tak problemsko-ustvarjalen pristop k pouku spodbuja kritično mišljenje učencev predvsem na ravni sistematičnega opazovanja in interpretiranja zaznanega. Pri obravnavi besedila je pred učence postavljena problemska situacija, ki jo morajo rešiti, pri čemer morajo natančno opazovati dejstva, ki jih lahko najdejo v besedilu. S pomočjo besedila v nadaljevanju oblikujejo svoje interpretacije, pri čemer jih razlikujejo od samih dejstev.

Dejavnost 1: Kaj vem o prebranem?

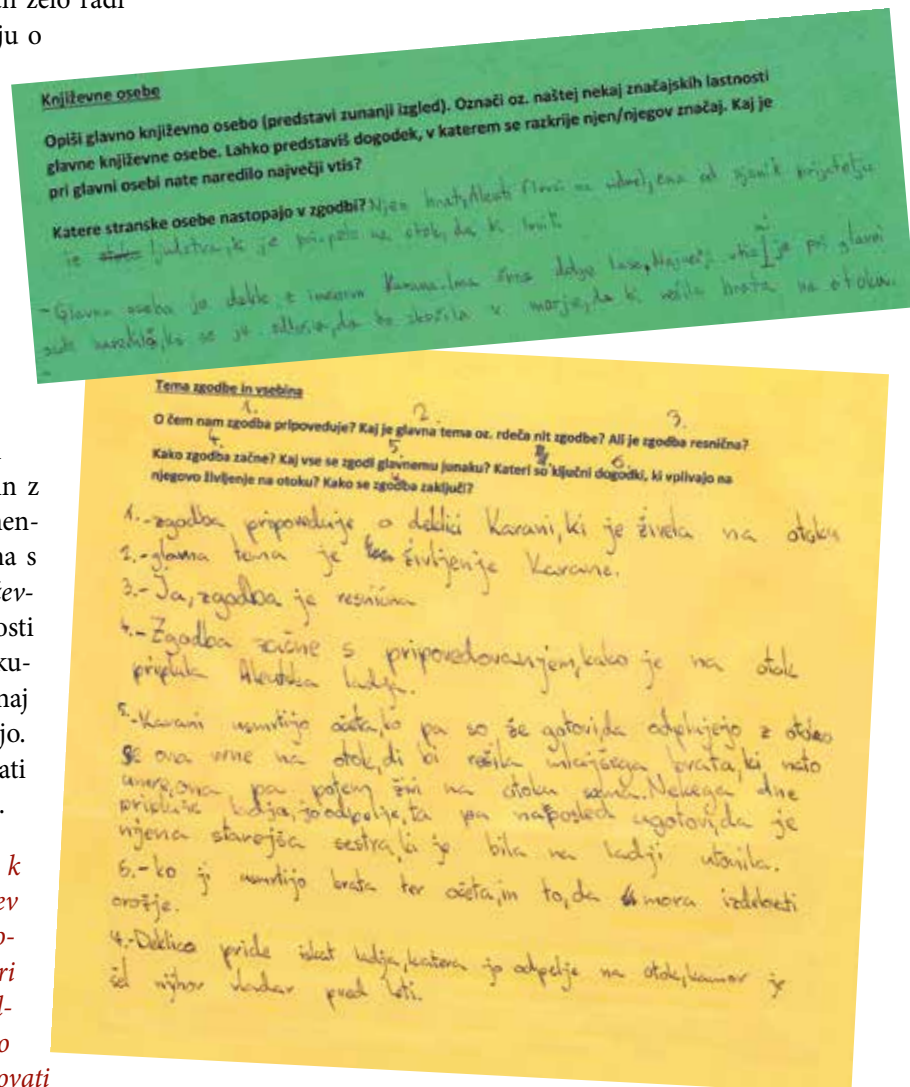
Učenci samostojno odgovarjajo na vprašanja o prebranem in tako pokažejo svoje razumevanje prebrane knjige.

Učenci so razdeljeni v skupine po 5, vsak dobi listič z vprašanji. Individualno pisno odgovarjajo na vprašanja.

Učiteljeva navodila:

Za domače branje ste prebrali knjigo Daniela Defoeja: Robinson Crusoe ali Scott O'Dell: Otok modrih delfinov. Doma ste se s pomočjo vprašanj pripravili na obravnavo prebranega. V šoli boste povzeli sestavine zgodbe, ki ste jih prebrali.

Na mizi imate raznobarvne lističe z vprašanji, na katera morate odgovoriti. V pomoč vam je lahko knjiga ali domači izpiski. V skupini naj si vsak izbere listič.

Slika 1: Primer učenčevih odgovorov na lističu

Dejavnost 2: Oblikovanje plakata

Delo v skupini

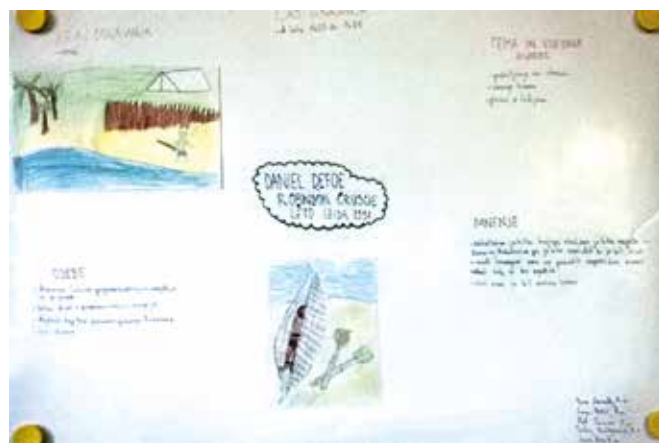
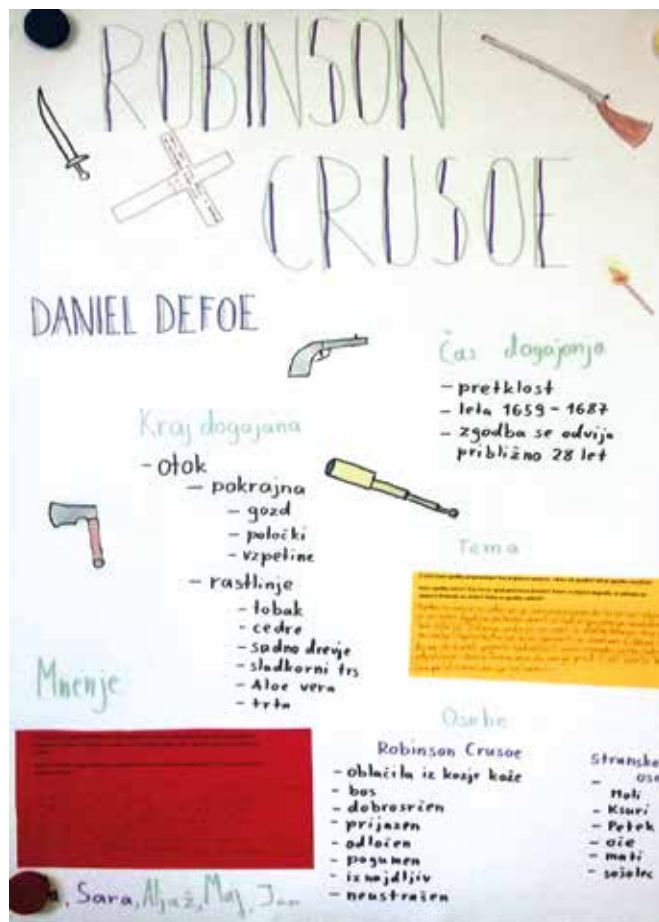
S skupinskim delom urijo večino sodelovanja. Najprej si razdelijo vloge, nato začnejo z delom. Pri skupinskem delu

Sliki 2 in 3: Delo v skupini

si učenci vedno na začetku izberejo določeno vlogo in s tem prevzamejo del odgovornosti za to, da bo naloga dobro opravljena. Učenci si vloge radi izberejo sami, saj na tak način opravljajo zadolžitev, ki jim najbolj leži in pri kateri se lahko še posebej izkažejo. Če se učenci sami ne zmorejo dogovoriti ali pa določene vloge noče nihče prevzeti, jim vloge dodeli učitelj.

Po končani prvi dejavnosti učenci v skupini izdelajo plakat, na katerem iz svojih odgovorov na lističih izluščijo ključne besede in izpolnijo miselni vzorec. V pomoč jim je tabelska slika. Pripomočke za izdelavo plakata (lepenka, flomastri, barvice, lepilo ...) pripravi učitelj, na plakat pa lahko prepisujejo iz svojih odgovorov, nanj lahko zalepijo svoje lističe z odgovori ali pa ilustracije, ki so jih v okviru domačega dela narisali doma. Pri tem se morajo zavedati, da mora biti plakat oblikovan tako, da jim bo v pomoč pri predstavitvi prebrane knjige.

Sliki 4 in 5: Primer plakatov

Učiteljeva navodila:

Vsak izmed vas je odgovoril na en sklop vprašanj, s pomočjo katerih lahko predstavimo celotno zgodbo. Vsak bo svoje odgovore prispeval skupini in skupaj boste naredili plakat za predstavitev.

a) Razdelitev vlog

V skupini se dogovorite, katero vlogo bo prevzel posamezen član.

Izberite med naslednjimi vlogami:

- **oblikovalec** – pripravi slikovni prikaz, skrbi za videz plakata,
- **zapisovalec** – zapiše ključne besede in pomaga oblikovalcu,
- **poročevalec** – na koncu poroča o vsebini predstavitve oz. predstavi plakat,
- **povezovalc in kontrolor časa** - povezuje skupino in skrbi, da se v delo vključi vsak član, ter sproti preverja, ali je skupina na pravi poti do cilja; skrbi, da delo pravočasno zaključijo,
- **opazovalec** – na koncu poroča o delovanju skupine.

b) Oblikovanje plakata

Oblikujte plakat, s katerim boste predstavili prebrano knjigo.

V pomoč naj vam bo miselni vzorec na tabli.

C) ZBIRANJE DOKAZOV O UČENJU

Pred poročanjem skupin se z učenci pogovorimo o kriterijih vrednotenja, na podlagi katerih bodo sošolcem dali povratno informacijo. Ponovimo kriterije za ocenjevanje govornih nastopov, ki visijo na vidnem mestu v razredu. Vrednotenje na temelju vnaprej postavljenih kriterijev je pomembna veščina kritičnega mišljenja.

Dejavnost 3: Poročanje skupin

Po individualnem in skupinskem delu sledi poročanje skupin. Poročevalec iz vsake skupine s pomočjo plakata predstavi prebrano knjigo.

Ostali učenci poslušajo poročevalca, nato pa lahko vsem članom zastavljajo vprašanja, ki so povezana z vsebino

prebranega. Na ta način se prepričamo, da so res vsi prebrali domače branje.

Č) POV RATNA INFORMACIJA

Dejavnost 4: Povratne informacije učencem

Učenci po opravljenem delu pričakujejo povratno informacijo od sošolcev in učitelja, saj jim ta pove, kako so opravili svoje delo, ob tem pa jih spodbuja, da odpravijo pomanjkljivosti.

– Povratna informacija učencev

Po poročanju vsake skupine sošolci poročevalcem lahko postavljajo dodatna vprašanja ali jih prosijo za pojasnila. Povejo jim, kaj jim je bilo pri predstavitvi všeč in kako so predstavitev razumeli, pri tem pa se osredotočijo na ključne besede iz miselnega vzorca in vnaprej dogovorjene kriterije. Poslušalci razmišljajo o tem, ali so vsi člani knjigo prebrali in svoja mnenja utemeljujejo.

– Povratna informacija učitelja

Po končanih dejavnostih pri pouku pregledam vse izpiske, ki so si jih učenci pripravili doma, ter podam pisno povratno informacijo o delu doma in pri pouku. Pomembno se mi zdi, da povratne informacije ne dam v obliki številčne ocene, saj imam občutek, da bi bili učenci s tem pri delu preveč obremenjeni. Po sendvič metodi, s katero začnemo in končamo s pohvalo ter hkrati opozorimo na pomanjkljivosti, jasno in razumljivo podam opisno ocen. Na izdelek zapišem, kaj so naredili dobro in jim svetujem, kaj bi lahko še izboljšali. Učenci povratne informacije vedno natančno preberejo, o njih se tudi pogovorimo. Ugotavljam, da učenci moje nasvete večinoma upoštevajo.

Primer učiteljeve povratne informacije:

Vidim, da si se na šolsko delo dobro pripravil, saj so tvoji odgovori temeljiti. Mogoče bi prispevek lahko obogatil s kakšno risbico ali ustvarjalno nalogo. Pri pouku si s svojim znanjem o knjigi prispeval k opravljeni nalogi, na vprašanja sošolcev si dobro odgovarjal.

D) SAMOREFLEKSIJA/SAMOEVALVACIJA

Dejavnost 5: Razmislek o svojem delu

Po predstavljeni dejavnosti učenci ugotavljajo, ali so knjigo razumeli in jim jo je uspelo razumljivo predstaviti sošolcem. S tem učenci uzavestijo, kaj so se naučili, in kritično ugotavljajo, če je bil njihov cilj dosežen. S pomočjo samorefleksije

lahko sklepajo, ali bi lahko tudi druge knjige predstavili na podoben način.

Učiteljeva navodila:

Na kratko odgovori na naslednja vprašanja.

- Ali si prebrano knjigo dobro razumel?
- Kako si s svojim delom v skupini pripomogel k dobri predstavitvi knjige?
- Je bila vaša predstavitev razumljiva za ostale?
- Kaj bi lahko popravil pri naslednji predstavitvi knjige?

Dejavnost 6: Povratna informacija učitelju

Pred odhodom iz učilnice učence prosim, da zapišejo svoje mnenje o pouku. Ker se o povratni informaciji pogosto pogovarjamo, so zapisi učencev praviloma tehtni in ko-

ristni, usmerjajo me, kako naj v bodoče dejavnosti izboljšam, popravim ali jih celo zamenjam. Povratne informacije učencev zbiram občasno, predvsem ko izvajam za njih novo dejavnost. Tako starejši kot mlajši učenci zelo radi izrazijo mnenje o pouku in takšna informacija je za učitelja lahko zelo dragocena.

Učiteljeva navodila:

Pred odhodom iz razreda odgovorite na naslednja tri vprašanja na lističu. Na listič se ni treba podpisati.

1. Najbolj zanimivo je bilo/ najbolj me je presenetilo/ spoznal sem/ odkril sem ...
2. Nisem dobro razumel / imel sem težave ...
3. Počutil sem se
 - a) dobro
 - b) slaboZakaj?

1. Najbolj je bila zanimiva izdelek a
plakata.
Spoznala sem delo v skupini
Najbolj me je presenetilo snemanje
Odkril sem zanimivo delo v skupini

2. Neisem dobro razumela vprašani
Imela sem težave z ocenje
ocenovanje same sebe

3. ~~Da~~ Dobro
Ker smo se smejali

Slika 6: Učenčeva povratna informacija učitelju

Sklep

V članku sem predstavila primer obravnave domačega branja z učenci 7. razreda osnovne šole. Učenci so za domače branje prebrali pustolovski roman Daniela Defoeja *Robinson Crusoe* ali zgodbo *Otok modrih delfinov* avtorice Scott O'Dell. Doma so odgovorili na vprašanja in se tako pripravili na šolsko delo. V šoli smo domače branje obravnavali postopoma, preko individualnega dela do sodelovanja v skupini, pri čemer smo se osredotočili na literarne pojme književni čas, književni prostor, književne osebe, tema in vsebina. Pouk je potekal po korakih formativnega spremljanja in s poudarkom na razvoju kritičnega mišljenja pri učencih.

S tako obravnavo domačega branja so učenci dobili priložnost, da samostojno razmišljajo o književnem besedilu, da o njem podajajo svoja mnenja in ugotovitve, da znajo svoje ugotovitve utemeljevati, jih primerjati s sošolci in hkrati dopolnjevati sestavine književnega besedila. S predstavljenimi dejavnostmi pri učencih razvijamo literarnoreceptijsko zmožnost, ob tem pa spodbujamo njihovo zanimanje za književnost in veselje do branja.

Obravnava domačega branja je priložnost za učitelja, da v pouk vnese sodobnejše pristope pouka književnosti, ki temeljijo na komunikacijskem modelu poučevanja.

Viri in literatura

Holcar Brunauer, Ada, idr., 2017: Formativno spremljanje v podporo učenju: Priročnik za učitelje in strokovne delavce. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Kerndl, Milena, 2016: Sodoben pouk (književnosti) in razlike med učenci. Murska Sobota: BoMa.

Rupnik Vec, Tanja, 2017: Veščine kritičnega mišljenja: Primeri nalog za spodbujanje kritičnega mišljenja pri različnih predmetih v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Tomič, Ana, 2000: Izbrana poglavja iz didaktike. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za pedagoško izobraževanje.

Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina, 2008: Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.